

Sammanfattning

Denna systematiska översikt sammanställer forskning om hur lärare kan erbjuda elever en meningsfull fritid och främja deras utveckling och lärande i fritidshem. Översikten har som syfte att ge lärare forskningsbaserad kunskap om olika förhållnings- och arbetssätt som skapar förutsättningar för elevers meningsfulla fritid och utveckling och lärande.

Översikten utgår från följande frågeställning:

Hur skapar lärare förutsättningar för elevers meningsfulla fritid och främjar deras utveckling och lärande i fritidshem?

Översiktens resultat

Översiktens resultat ger en mångfacetterad bild av hur lärare kan organisera undervisningen och förhålla sig till eleverna. Resultaten från de 37 ingående studierna sammanställdes utifrån en analys som resulterade i tre centrala teman:

- inta ett medvetet förhållningssätt
- skapa kreativa miljöer
- organisera undervisningen.

Översiktens teman hänger samman och ger ett helhetsperspektiv i undervisningen.

Inta ett medvetet förhållningssätt

Studierna visar att ett medvetet förhållningssätt i samspelet med eleverna bygger på att undervisning och omsorg är sammanflätade med varandra. Enligt studierna fångar lärarna tillfällena genom att observera eleverna för att ge utrymme för deras lek och aktiviteter. De skapar och upprätthåller en trygg miljö och får samtidigt kunskap om elevernas intressen och behov och planerar därefter meningsfulla sammanhang som stimulerar och stödjer elevernas utveckling och lärande. Lärare agerar genom att närma sig eleverna, lyssna, samtala och bekräfta dem för att öka deras självkänsla och utveckla goda sociala relationer med eleverna. Lärarna kan också delta i elevernas aktiviteter, vilket kan öka elevernas engagemang.

Skapa kreativa miljöer

En förutsättning för en stimulerande och stödjande lärmiljö är att lärare utgår från elevernas intressen och behov. Lärare skapar en stimulerande lärmiljö genom att ge tid och utrymme för elevers lek och aktiviteter samt genom att tillhandahålla material för elevinitierade aktiviteter som gynnar elevernas sociala interaktioner, upplevs meningsfulla och bidrar till deras utveckling och lärande. Det framgår också att eleverna använder den fysiska lärmiljön både inom- och utomhus, till exempel olika material, på ett sätt som gör den meningsfull för dem.

Att införa digitala lärresurser i undervisningen kan vara ett bra sätt att på ett lustfyllt sätt främja utveckling av olika förmågor och kunskaper hos eleverna. I studierna framgår att elevernas intresse och motivation ökar när ämnesinnehållet och relaterade uppgifter är implicit inbäddade i spelet. Lärare kan också skapa en god social miljö med hjälp av digitala lärresurser genom att göra det möjligt för eleverna att använda språkliga resurser och tidigare erfarenheter som en del i sitt lärande.

Organisera undervisningen

Genom att erbjuda väl genomtänkta och varierande undervisningssituationer kan läraren öka elevernas möjligheter att uppleva en meningsfull fritid, bredda och fördjupa sina intressen samt bidra till utveckling och lärande. Planerade undervisningssituationer med tydliga mål skapar förutsättningar för utveckling av såväl språk och läs- och skrivefärdigheter som av sociala förmågor, särskilt när lärare i sin planering utgår från elevers språkliga erfarenheter, vilket också ökar deras engagemang.

Tema- och projektbaserad undervisning skapar möjligheter för elever att på ett meningsfullt sätt utforska, experimentera, skapa och lära. I studierna framkommer att en undervisning som främjar naturvetenskap, teknik och hållbar utveckling ger elever möjlighet att engagera sig i samhällsfrågor i sin närmiljö på ett meningsfullt sätt, särskilt när lärare inteterar projekt med utgångspunkt i elevernas värld, ger dem tid och utrymme att själva sätta upp mål, planera och pröva och därmed öka deras självkänsla.

Viktiga aspekter i undervisningen

I översikten diskuterar vi också översiktens resultat i relation till möjligheter och utmaningar i den fritidspedagogiska undervisningen i fritidshem. I diskussionen knyter vi an till läroplanens skrivningar för fritidshem. Vi har därför försökt rikta vårt fokus på arbetssätt där lek och skapande verksamhet som elever deltar i genomförs i syfte att erbjuda en rolig och stimulerande lärmiljö med utgångspunkt i elevernas behov och intressen.

Undervisningen i studierna som ingår i översikten är både planerad och spontan. För att stödja eleverna i utvecklingen utgår lärare från en planerad aktivitet men ger samtidigt eleverna utrymme att hitta egna sätt att delta, liksom att ta vara på det som sker i stunden. Det betyder att läraren ska vara uppmärksam på det som sker och flexibel i sin interaktion med eleverna, för att skapa förutsättningar som bidrar till deras utveckling. Undervisningen är således situationsstyrd, inte oplanerad eller ogenomtänkt.

I studierna har leken en central plats. När eleverna leker i samspel med andra elever förväntas de utveckla bland annat fantasi, kreativitet och sociala förmågor. Eleverna får även möjlighet att handla självständigt utifrån egna val (agentskap) och hantera konflikter på ett konstruktivt sätt. Leken ger också lärare möjlighet att ta reda på vad eleverna är intresserade av, och kan på så sätt skapa förutsättningar för en meningsfull fritid och främja elevernas utveckling och lärande.

Översikten pekar på att en betydelsefull roll för lärare är att skapa intresse och motivation hos eleverna. Studierna bekräftar vikten av att ha elevernas intressen som utgångspunkt i undervisningen, och att eleverna måste kunna göra egna val för att det ska kännas meningsfullt för dem. Att läraren utgår från tydliga mål och syften i undervisningen är viktigt, men resultaten visar att det finns en risk att dessa mål inte alltid stämmer överens med vad eleverna intresserar sig för och vill göra.

De flesta arbetssätt som undersöks i studierna bygger på att lärare planerar och erbjuder lek och aktiviteter med gruppen i fokus. Eleverna upplever, utforskar och skapar tillsammans, och det är viktigt att de får känna delaktighet, samhörighet och gemenskap. Detta pekar på betydelsen av att lärare har kunskap om gruppdynamik för att kunna stimulera och stödja såväl gruppen som den enskilde eleven. För att kunna skapa en positiv lärmiljö behöver lärare känna till hur eleverna interagerar, hur deras inbördes relationer ser ut och vilka roller de har i gruppen. Det är också viktigt att lärare får kunskap om hur elevernas roller kan förändras i olika gemenskaper, för att kunna skapa en positiv lärmiljö.

